

INHOUD BLAADJE 2003/4

(afbeeldingen en [programma lezingen en excursies ontbreken](#))

- [Redactioneel - Tobias Woldendorp](#)
- [In memoriam Henk de Groot - Hein Koningen en Henk van Halm](#)
- [Gezocht: waarnemingen voor de zoogdierenatlas van Noord-Holland - Finette van der Heide](#)
- [Heimansplaquette bij Heimanseik in Artis - Het bestuur](#)
- [Verslag minicursus gallen door Freek Stegehuis - Evert Pellenkoff](#)
- [Over natuur bij mij in de buurt - Ria Hoogendijk](#)
- [Korte terugmelding van de 5e algemene inventarisatiedag Diemerzeedijk - Geert Timmermans](#)
- [Wetenschapsdag 2003 'Kwaliteit van het Leven' - Ria Hoogendijk](#)
- [Verslag excursie minicursus 75 jaar parken en plantsoenen in Amstelveen - Finette van der Heide](#)
- [Verslag bezoek eerste natuurboekendag Naturalis in Leiden - Evert Pellenkoff](#)
- [Open en Groene Monumentendag september 2003 - Evert Pellenkoff](#)
- [Mini opfris cursus mossen 28 en 29 februari 2004 - Lex Dop](#)
- [Ingezonden mededelingen](#)
- [Mossenwerkgroep - Ad Bouman](#)
- [Hydrobiologische werkgroep - Ria Hoogendijk](#)
- [Activiteitenkalender Natuurvereniging De Ruige Hof](#)
- [Waarnemingen](#)

REDACTIONEEL

De redactie is ook maar een mens. Vandaar dat tijdens de recent gehouden bestuursvergadering besloten werd de redactie mee te vragen op DE tot drie keer uitgestelde wandeling met het bestuur in de duinen achter Schoorl. Met aansluitend een overvloedig diner. Geheel op eigen kosten natuurlijk. Omdat de helft van de redactie die dag jarig was, bleef "de koude kant" van het bestuur beperkt tot Æ©Æ©n. Maar die werd dan ook van meet af aan gepamperd met geheimen en bekentenissen van binnenuit.

Getuige moest zich "vanzelfsprekend aan de gedragscode van de Vereniging van Natuurbesturen houden" zo merkte voorzitter G.T. nonchalant op. En daar sta je dan met je ethische code van de Vereniging van Riooljournalistiek. Vooruit, een paar voorzichtige uitspraken opgetekend op de achterkant van een sigarendoosje, moet toch kunnen? Daar heeft een gewoon lid toch recht op?

Tijdens de wandeling naar de Kerf, een door Staatsbosbeheer verzonnen doorbraak in de jonge duinen, riep G.N., verantwoordelijk voor excursies en lezingen dat "dit toch de eerste excursie was, waarop er niet regelmatig stilgestaan werd bij de natuur". Nou, dat heeft ze geweten. Vanaf dat moment, met nog 10 kilometer voor de boeg, moest ze van elke kuifmees, grote bonte specht, eikvaren of torretje de Latijnse naam noemen, alsmede minstens het geluid voordoen of in geval van planten en geleedpotigen, de Duitse of Franse naam noemen. Positieve geluiden kwamen er vooral van T.D., die als gewestelijk vertegenwoordiger juist was teruggekeerd van een schitterende reis met de KNNV-afdeling Hoorn naar het schiereiland Zingst in de voormalige DDR. Velen klonk de beschrijvingen over 18.000 kraanvogels op hun slaappleatsen, zwemmende wilde zwijnen en de vele zeearenden (T.D.: "toch gauw honderd jongens") als muziek in de oren. Voorzitter G.T. kwam met het

briljante idee om dit voor de Amsterdamse leden ook te organiseren in de herfst van 2004, "maar dan niet alleen voor obsessieve vogelaars, maar ook voor anders voelende leden" dus het moet wel heel vreemd lopen als er in het volgende Blaadje geen werve(le)nd relaas met een terug- en een vooruitblik staat van de hand van beide laatstgenoemden. De wandeling had met twee uur ingekort kunnen worden- hetgeen de dames ongetwijfeld toegejuicht hadden- als niet penningmeester D.N. en vice-voorzitter J.K. bij elke paddenstoel stil hadden gehouden, op de grond waren gaan liggen om met een spiegeltje het buisjes- of plaatjesgehalte te bestuderen. Waarbij bij sommige soorten wel hele smeu-ge anekdotes, al dan niet opgetekend uit de mond van het afwezige "gewone lid" G.F. Veel natte knie-«n, ondanks de - vanuit de optiek van paddenstoelen bezien - slechte zomer.

Bijzonder bestuurslid N.S. was meestal in de achterhoede te vinden. Dit had niet zozeer te maken met zijn leeftijd dan wel met het feit dat hij bij elke keutel een substantieel deel hiervan in een plastic zakje wilde stoppen om bij een volgende microscopieavond te kunnen analyseren. Als N. zich niet bukte probeerde hij de andere bestuursleden te overtuigen van de lol van de kynologie. " Nooit geweten dat N.S. zo'n hondenliefhebber was" dachten velen. Maar wie N. goed had bestudeerd had kunnen zien dat de man een conducteurfluitje op zijn borst draagt en dat hij naast zijn liefde voor het vlinderen te Slowakije, hazen & konijnen ook warm loopt voor de 300 hondenrassen, die er op de wereld te vinden zijn (en die hij allemaal gezien wil hebben, vandaar zijn aanwezigheid op The Winner, een tweedaags hondencongres in de RAI).

Natuurlijk gingen er naarmate het afsluitende etentje bij Kaap Kot vorderde, ook vele gewone leden over de tong, maar daar zal ik u wellicht bij volgende gelegenheid - kranenlokkend of otterrapend langs de Peenem-¼nde - mee verblijden. Een woord van dank rest mij aan vice-voorzitter J.K., die de minderbedeelden uit het gezelschap, waaronder uw redacteur zich mag rekenen, een slok op de borrel wist te besparen door de wijn voor zijn rekening te nemen.

Tobias Woldendorp

IN MEMORIAM HENK DE GROOT

Op 16 september overleed ons afdelingslid Henk de Groot. Het deed ons verdriet te horen dat Henk is heengegaan. Hij was zeer betrokken bij de KNNV en jarenlang bestuurslid van onze afdeling. Vele malen heeft hij excursies geleid voor de afdeling, met name in het Amsterdamse Bos. Geboren en opgegroeid aan de Amstelveenseweg dicht bij de Kalfjeslaan, in de toen nog landelijke polder Buitenveldert, zwierf hij als kind rond bij het Karnemelksgat en de Nieuwe Kalfjeslaan met zijn tuinderijen. Het was toen, in de jaren dertig van de vorige eeuw, dat hij aan de natuur en vooral aan vogels verknocht raakte. Als vogelwaarnemer en vogelfotograaf was hij jarenlang enthousiast actief. Begin jaren veertig was hij leerling-assistent van de vogelfotograaf Nol Binsbergen, die hij vergezelde op verschillende foto-expedities. In juli 1942 werd hij lid van de Werkgroep Vogels van de afdeling Amsterdam der Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging. Kort na de oorlog werd hij samen met Piet Brander een van de eerste boswachters van het Amsterdamse Bos. Beide bevlogen natuurliefhebbers waren pioniers in het jonge Bos, dat zij

trouw bleven tot hun pensionering.

Henk kon goed met mensen omgaan, wat niet eenvoudig was met een voornamelijk Amsterdams publiek. Ook voor de kwajongens, voor wie het Bos in aanleg een groot avontuur was en die zich lang niet altijd aan de regels hielden, toonde hij begrip en geduld, wat niet van elke boswachter gezegd kon worden.

Hein Koningen: "Als wij in het toen nog niet voor publiek ontsloten en toegankelijk gemaakte moerasgebied van de Amstelveense Poel zaten, probeerde Henk ons eruit te halen, want dat was zijn taak. Als het hem uiteindelijk lukte, beluisterden wij altijd achter zijn vermanende woorden begrip en clementie. We vonden hem sympathiek, want hij begreep ons verlangen op een avontuurlijke manier natuur te beleven. We voelden dat hij het zelf ook gedaan zou hebben. Onder ons heette het dat De Groot zo'n kwaai nog niet was. Veel later vroeg diezelfde De Groot mij of ik bestuurslid van de afdeling wilde worden. Dan kun je altijd met me meerijden naar de vergaderingen, hoor, zei hij uitnodigend. Dat kon ik toch niet weigeren?"

Henk van Halm: "Een van mijn eerste herinneringen aan Henk de Groot zal zijn geweest in 1951 of 1952, toen hij achter een boerderij aan de vroegere Vliegveldweg in het jonge Amsterdamse Bos een schuilhut had gebouwd om de wielewaal op zijn nest te fotograferen. Ik mocht even in de hut om een blik op het nest te werpen, wat ik als hbs'ertje een grote eer vond. Later nam hij me mee naar zijn schuilhut in het reigerbos op een eilandje in de Grote Vijver. Nog maar een paar jaar geleden leidde hij de nachtegalenexcursies van de KNNV, hoewel hij de nachtegalen al niet meer kon horen. Tegen ons zei hij: Waarschuw me als je er een hoort en wijs aan waar hij zit. Om vervolgens met een stalen gezicht de deelnemers op de zanger te wijzen."

In de jaren 1976-1988 was Henk bestuurslid van de (KNNV) Vogelwerkgroep Amsterdam. Bij het 80-jarig bestaan van de afdeling werd een grote KNNV-tentoonstelling gehouden in het Glazen Huis in het Amstelpark, waar Henk een groot fototechnisch aandeel in had. Mede dankzij zijn inbreng was deze expositie een groot succes. In de Beheeradviescommissie Amstelveense en Kleine Poel vertegenwoordigde hij tot zijn overlijden de Vogelwerkgroep Amsterdam.

Henks leven was verweven met het Amsterdamse Bos, misschien het meest van ons allemaal. Hij laat een omvangrijk foto-oeuvre na. Vogelopnamen die diverse publicaties hebben geïllustreerd. Ze vormen een blijvende herinnering aan een emotioneel zeer betrokken natuurliefhebber ([voor foto en literatuurlijst zie elders op de website](#)).

Wij denken daarbij aan zijn vrouw Roet en zijn kinderen Ronald en Linda, voor wie hij een lieve dierbare man en fantastische vader was. Wij wensen hen veel sterkte bij het dragen van dit grote verlies.

Hein Koningen en Henk van Halm

GEZOCHT: WAARNEMINGEN VOOR DE ZOOGDIERENATLAS VAN NOORD-HOLLAND

De NOZOS (Noord-Hollandse zoogdierstudiegroep) wil een Zoogdierenatlas voor Noord-Holland uitgeven en is daarom op zoek naar waarnemingen van zoogdieren. Vanaf 1993 zijn er al gegevens verzameld en men wil dat de atlas een tienjarige periode bestrijkt. Alle waarnemingen tot en met 2003 zijn welkom, men wil zo volledig mogelijke kaartjes met waarnemingen publiceren.

Als u oudere of recente waarnemingen van egel, eekhoorn, bunzing, hermelijn, wezel, haas of konijn, mol of muizen- en rattensoorten heeft die binnen de periode 1993-2003 vallen: mail ze naar Petra Vlaming (voorpetra@hotmail.com) of stuur ze per post naar haar adres Rosmolen 111, 1703 NG Heerhugowaard. Het liefst met aanduiding op een kaartje, met vermelding van de Amersfoort-coördinaten of een beschrijving van de exacte vindplaats, de datum, de soort, het aantal en of u het dier dood of levend aantrof. Er is vooral behoefte aan waarnemingen van bunzing, wezel en hermelijn, ook als u de datum niet meer precies weet. De NOZOS kan u kaartjes van alle regio's van Noord-Holland opsturen (gratis), waar u de gegevens eenvoudig op kunt zetten. U kunt ze krijgen door Kees Kapteyn te mailen (kkapteyn@planet.nl).

Finette van der Heide

HEIMANSPLAQUETTE BIJ HEIMANSEIK IN ARTIS

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de KNNV, heeft de afdeling Amsterdam aan Artis een plaquette aangeboden. Op deze plaquette wordt initiatiefnemer tot de oprichting van de (K)NNV, Eli Heimans, in het zonnetje gezet. Veel mensen weten niet dat Heimans de stimulator is geweest van Jac. P. Thijsse. Thijsse noemde Heimans dan ook meer dan eens "mijn meester". De plaquette is aangebracht op een stenen zuiltje vlak voor de oudste eik van Amsterdam, die bij deze gelegenheid meteen de naam Heimanseik kreeg. Geert Timmermans hield een passende toespraak en bood daarna aan de scheidend directeur van Artis, Maarten Frankenhuis, het lidmaatschap van de KNNV aan, een fles wijn en twee glazen met inscriptie KNNV afdeling Amsterdam. Daarna onthulden Fred Nordheim en Nico Schonewille, beiden vereerders van Heimans, de plaquette. De bijeenkomst eindigde met een gezellig onderonsje en een glas champagne.

Wie meer wil weten en zien van deze bijzondere gebeurtenis, verwijzen wij naar het [\(beeld\)verslag](#) op de website.

Het bestuur

VERSLAG MINICURSUS GALLEN DOOR FREEK STEGEHUIS; 9 augustus 2003

Na de recente cursus korstmossen van Freek nu $\text{\AA}\text{\AA}\text{\AA}$ over de plantengallen. Op vier tafels kregen we weer een groot aantal gedroogde en op kartonnen bordjes gelijmde galvormen op een presenteerblaadje aangeboden. Na bestudering met een loep zagen ze er nog indrukwekkender uit. De studie naar gallen wordt cecidiologie (gallenkunde) genoemd.

Een gal is een abnormale groei welke wordt geproduceerd door een gastheerplant. De veroorzaker- dier, plant of schimmel- brengt waarschijnlijk een zelfgeproduceerde stof in de plant die de vorm en groei verder regelt. Er is niet veel bekend over de manier waarop zij zorgen voor de groei en een bepaalde vorm van de gal. Let wel: gewone beschadigingen of ziekten van een plant waardoor abnormale groei ontstaat, of bladmineerders die alleen eten maken geen gallen. De galmaker heeft over het algemeen een sterke relatie met de gal en de gastheer, die van essentieel belang zijn in de levenscyclus van de galmaker. De plaats van de gal op de gastheer, de grootte en de vorm zijn zeer specifiek. Dit werd aan de hand van de bordjes life getoond en duidelijk gemaakt. Galverwekkende organismen kunnen wespen, maar ook muggen, vliegen, vlinders, mijten, luizen, vlooien, kevers, schimmels, virussen, bacteriën, etc. zijn. De diversiteit is bijna te groot om te kunnen bevatten en

dat geldt ook voor het gedrag van deze organismen. Gallen zijn te vinden op algen, schimmels, korstmossen, mossen, levermossen, varens, coniferen en vele (loof)bomen. In Het Gallenboek van Docters van Leeuwen (uitgave KNNV, bewerkt in 1982), waar u een sleutel tegen komt over galmakers, staan deze gegroepeerd per gastheersoort. Op de eik kunnen zo in Nederland theoretisch 37 soorten gallen worden gevonden. De eerste avond ging dan ook over de eik (*Quercus*) en de tweede avond over andere gastheersoorten. Veel van de galvormende organismen gebruiken de plant om zich in voort te planten. Veel schimmels hebben zo verschillende gastheren waarop zij een tijdje huizen. De schimmel die men tot groot verdriet van de fruitteler veel op peer tegen kan komen (oranje knobbels aan de onderzijde van het blad), *Gymnosporangium confusum*, verhuist later naar jeneverbesssoorten. Grassen en grasachtigen zijn vaak $\text{\AA}$ van de gastheren. Veel van de dierlijke galvormers volgen hetzelfde principe. Zij leggen bijvoorbeeld eitjes op de ene plant. Daar komen alleen maar vrouwtjes uit. Die verhuizen naar een andere plant waar zij nieuwe gallen veroorzaken. Uit deze gallen komen bijvoorbeeld mannetjes en vrouwtjes, een seksuele generatie. Freek Stegehuis had op zijn zolder een tak met een paar gallen neergezet om te drogen en mee te nemen. Zijn vrouw klaagde over beestjes. Toen hij weer ging kijken zat de hele zolder onder de kleine uitgekomen wespjes.

Bepaalde galwespen zorgen dat een eik galappeltjes produceert. In deze bolletjes en knikkers zit veel looizuur. Hiervan kon eeuwen geleden inkt worden gemaakt als het werd gemengd met ijzerzout. In Nederland werd hiervoor *Andricus quercusfolii*, een galappeltje, gebruikt. Ook tannine, het looizuur dat in de leerindustrie gebruikt wordt, won men onder meer uit plantengallen. De excursie op Landgoed Boeckestein had slechts 6 deelnemers in de stromende regen, maar er zijn wel 30 soorten gallen ontdekt! Freek Stegehuis stopt nu met het geven van cursussen. Wij hebben er nog van kunnen genieten. Bedankt Freek!

Kijk ook even op de KNNV-website [voor prachtige foto's van gallen](#) op de eik van Jan-Willem Wertwijn.

Evert Pellenkoft

OVER NATUUR BIJ MIJ IN DE BUURT; SLOTERMEER & BOS-EN-LOMMER

De aardsterren in Bos-en-Lommer, die bijna elk jaar terugkomen, daarvan kan ik me nauwelijks voorstellen dat ik ze nog eens zal zien, want het bestuur heeft de iepenhaag weggehaald en de wilde begroeiing erachter met een aantal bomen geroid en nu is het er ingezaaid met, u raadt het vast wel, gras, wat rondom de zogenaamde Koninkrijkszaal een "keurig net" gazonnetje oplevert: "Geen plaats voor wilde planten", zal 'k maar zeggen.

Voor mijn ramen zijn ze bezig met het voltooien van de Hemboog. Ik keek laatst naar beneden en zag een witte bol tussen de rij wilgen die nog overgebleven is van het wilde bos, dat er eerst stond, maar waarvan de rest gekapt is om de bouwers van de nieuwe spoorweg gelegenheid te geven materiaal aan te rijden. Ik kon niet zien of ik met een achtergelaten helm van een Hemspoorwerker te maken had of met iets anders. De verre kijker gaf ook geen uitsluitsel. Toen het hek van de werkplek open was, kon ik het terrein oplopen en heb ik even gekeken:

Een reuzenbovist (zoals ik al hoopte) met een doorsnede van 30 cm. Een meter verder, onzichtbaar vanuit de flat, nog een van 20 cm doorsnede en de

volgende meter verder een met een middellijn van 15 cm. Ook lag er nog een losse, iets groter dan een golfballetje, met wat afdrukken van pootjes erop.. Ze waren bijna allemaal gaaf, maar bij een kon ik toch onder het buitenste velletje kijken. Daaronder zag het eruit als piepschuim, maar het was kleverig. Iemand vertelde dat reuzenbovisten gegeten konden worden, maar ik had al genoeg eten in huis.

De plek waar de bomen en nu dus de reuzenbovisten staan, wordt op den duur een eiland met sloten eromheen.

Tussen de flat en de bomenrij was altijd al een sloot, maar aan de Bos-en-Lommerkant moet er ook een komen. Dit ter compensatie van de sloot langs het Deutekompad, die gedempt is, opdat het schooltuinencomplex daar meer grond krijgt.

Ria Hoogendijk

KORTE TERUGMELDING VAN DE 5E ALGEMENE INVENTARISATIEDAG OP DE DIEMERZEEDIJK

Ruim 35 deelnemers verzamelden zich op zaterdag 12 juli om 10.00 bij de ingang van Diemerzeedijk. Ook leden van de Vogelwerkgroep Amsterdam hadden gehoor gegeven aan de uitnodiging om het gebied in gezamenlijkheid te inventariseren op flora en fauna. De Diemerzeedijk is tientallen jaren als vuilstort gebruikt. Bij de aanleg van IJburg is de vuilstort gesaneerd en als ruig natuurpark ingericht. Het Diemerpark is ca. 55 ha groot. Het park wordt gekenmerkt door hoogteverschillen, verschillende bodems en afgewisseld door moeras en water. Het parkgebied, nog niet voor het publiek toegankelijk, was speciaal voor de afdeling opengesteld.

Het was helder zomerweer met een enkele wolkenpartij en een temperatuur van ca. 22 Å°C en windkracht 2-3. Na een korte toelichting over de geschiedenis van het gebied werd de groep aan de hand van de aanwezige werkgroepen en specialisten (planten, paddestoelen, vogels, insecten en hydrobiologie) in kleine groepjes verdeeld.

Ondanks de 'late' datum van 12 juli gekoppeld aan een warme en een zeer droge start van de zomer (veel uitgebloeid of uitgebroed) toch veel gezien. Genoteerd zijn onder andere: 13 soorten water- en oppervlaktewantsen, 10 soorten waterkevers, 12 soorten slakken, 4 soorten sprinkhanen, 4 soorten libellen, 7 soorten zweefvliegen, 13 soorten dagvlinders, 7 soorten nachtvlinders, 57 soorten vogels, 124 soorten planten en 7 soorten paddestoelen. Bijzonder was de waarneming van *Cymatia rogenhoferi* !!!! Deze waterwants is voor Nederland een zeer zeldzame soort. Het Diemerpark is nu de vierde vindplek voor Nederland. Andere leuke waarnemingen waren: grijze runderdaas, het grote aantal dagpauwogen (43), rupsen van de Sint Jacobsvlinder, grote groene sabelsprinkhaan en locomotiefje, broedende boomvalk in de hoogspanningsmast, vrouwtje koekoek in rosse fase, sperwer met geslagen spreek, zingende blauwborsten, moeraswespenorchis, moerasmelkdistel, duist, rode waterereprijs en akkerviooltje.

Voor een uitgebreide en gedetailleerde waarnemingenlijst wordt verwezen naar onze eigen website. Op de website staat ook een [tweetal beeldverslagen](#) van een geslaagde inventarisatiedag.

Geert Timmermans

WETENSCHAPSDAG 2003, "KWALITEIT VAN LEVEN"

Op 19 oktober stonden vier leden van de hydrobiologische werkgroep (Albert van Dijk, Ton van Haaren, Hetty Kole en ik) in het AMC vanwege de Wetenschapsdag. Het onderwerp was dit jaar "Kwaliteit van Leven".

We hebben enkele onderwerpen gezocht op hydrobiologisch gebied die daarbij aansloten. We namen het Ecolint, het leverbotje (een platwormsoort), en vergeleken zoet en brak water. Voor het laatste onderwerp had Ton van Haaren o.a. voor twee aquaria gezorgd: Een met brak water uit het Noordzeekanaal en een met zoet water uit Zaandam. Daaraan konden we laten zien dat verschillende kwaliteit van water aan andersoortige organismen kwaliteit van leven geeft: in de brakwaterbak zaten o.a. zeeduizendpoten, Zuiderzeekrabbetjes, aasgarnalen en steurganalen en ook kolonietjes kalkkokerwormen. In het zoetwateraquarium zaten o.a. een geelgerande watertor, duikerwantsen en een rugzwemmer (van de laatste hadden we onder de microscoop een geprepareerde zwempoot).

Wat het leverbotje (*Fasciola hepatica*) betreft, was er een op sterk water staand exemplaar aanwezig. Verder hadden we een tekening met de levenscyclus van het leverbotje. Aan geïnteresseerde bezoekers legden we uit, dat het van belang is dat vee op droge grond kan grazen. Als vee namelijk op nat gras moet lopen, dan is daar bijna altijd een bepaald slakje (*Lymnaea truncatula*) aanwezig, waarin eitjes zich tot een bewegende vorm van de ingewikkelde levenscyclus van het leverbotje ontwikkelen. Doordat er van het water gedronken wordt, komt een bewegende levensvorm van de leverbot in bijvoorbeeld een schaap, waarna innesteling plaats vindt in de galgangen van de lever. Daar doet het dier zich te goed aan de voor het gastsier bestemde, aanwezige voedingsstoffen, groeit en wordt volwassen (tot ca. 2 cm lang).

Het gastdier wordt ziek en kan dood gaan. Op den duur legt het leverbotje eieren die met gal in het maagdarmkanaal komen en bij de faeces het gastdier verlaten. De eieren zelf zijn niet schadelijk voor het gastdier. Die eieren moeten eerst in genoemde slak terecht komen en de cyclus is rond. Ervoor zorgen dat vee op droge grond kan grazen, draagt bij aan een betere kwaliteit van leven. Overigens zou veengrond te zuur zijn voor lymniasoorten.

Voor het ecolint hadden we de beschikking over de door Norbert Daemen gemaakte affiche van het Noord-Hollands Landschap en materiaal van de DWR. De verbindingroutes zorgen er, zoals bekend, voor, dat soorten van hun natuurgebied naar een ander kunnen verhuizen en zo nieuwe partners kunnen ontmoeten, wat inteelt kan voorkomen. De ecoroutes dragen dus bij aan een betere kwaliteit van leven.

Op de projector van Albert was o.a. weer een blaasje met watervlo te zien, van het Blaasjeskruid. Dit plantje kan in een nitraatarme omgeving toch stikstof verkrijgen, namelijk uit eiwit, door het verteren van gevangen watervlooien, o.d. Op een plek met veel nitraat in de bodem zou het Blaasjeskruid wel kunnen leven, maar dan wordt het weggeconcurrerd door andere planten, die gewend zijn hun voedingsstoffen uit nitraat te halen, en niet hoeven te wachten op een voorbij zwemmende watervlo.

Op een nitraatrijk substraat heeft het blaasjeskruid dus een mindere kwaliteit van leven.

We noemden ook Botshol*, waar d.m.v. defosfateringstoestel de kwaliteit van

leven voor o.a. kranswieren wordt hersteld.

Van het AMC waren er weer diverse stands, o.a. die van de hersenbank. Mensen kunnen zich ervoor opgeven bij overlijden hun hersens voor onderzoek beschikbaar te stellen. Die worden bewaard in een hersenbank en studenten kunnen er bij onderzoek dan gebruik van maken. Enkelen van ons hebben nog even het Vrolikmuseum bezocht, waar allerlei organismen op sterk water te bezichtigen zijn.

We kregen een goede lunch en na het opruimen hadden we een gezellige nazit in het personeelscafé, met een "spirituele afloop".

* Ik maak van de gelegenheid gebruik te vermelden dat de zichtdiepte in Botshol tot vorig jaar door de defosfatering steeds meer toegenomen was (verleden jaar hebben we op een bepaalde plek al 1.60m gemeten), maar dat die op de excursie van dit jaar, weer o.l.v. Jan Simons minder was (1.40m.). Oorzaak was: veel blauwalgengroei dit jaar, doordat de temperaturen gedurende lange tijd zo hoog waren.

Ria Hoogendijk

VERSLAG EXCURSIE MINICURSUS 75 JAAR PARKEN EN PLANTSOENEN IN AMSTELVEEN ONDER LEIDING VAN HEIN KONINGEN. ZATERDAG 27 SEPTEMBER 2003

Een flinke wandeling in prachtig herfstweer door het Amstelveense groen illustreerde de een week eerder gegeven minicursus. Die avond had Hein aan de hand van dia's van oude foto's laten zien hoe de verschillende parken in Amstelveen en het groen in de wijken ontstaan is. Amstelveen is (nog) uniek wat de hoeveelheid en kwaliteit van zijn groen betreft. Dat komt onder meer doordat Amstelveen tot voor kort een zelfstandige plantsoenendienst had waarbinnen nauwe betrekkingen waren tussen ontwerpers en aanleg- en beheermedewerkers; bovendien werkte de dienst gelijk op met de stedenbouwkundige afdeling en was in de nieuwe wijken de groen- en waterstructuur soms nog eerder klaar dan de woningbouw. Daarnaast heeft de plantsoenendienst van Amstelveen een aantal zeer vakbekwame en vrij eigenzinnige directeuren gehad, die de parken, heemtuinen, en het groen in de wijken zelf hebben ontworpen. Tot slot hebben de eigen kwekerij van heemkruiden en het feit dat de aanleg van de parken voor een groot deel plaats vond in een tijd dat men zeer gedetailleerd en arbeidsintensief werk kon leveren meegespeeld bij het welslagen.

De excursie ging evenwel niet naar de heemparken van Amstelveen. We hebben juist het meer culturele groen en het wijkgroen bekeken, waarbij je echt verbaasd staat over het assortiment en de uiterst geraffineerde ontwerpen.

De wandeling, met 18 deelnemers, begon in het Broersepark. Het Broersepark is in 1927 als "Wandelpark voor Nieuwer-Amstel" aangelegd en is ontworpen door de tuinarchitect Dirk Tersteeg uit het Gooi. Hij maakte een ontwerp waarin symmetrie en zichtassen een belangrijke rol spelen. In de bosvakken liet hij bomen, meest exoten, planten die prachtige combinaties van kleuren en vormen opleveren, maar die het soms moeilijk hebben op de natte veenbodem. Brede wandelpaden slingeren zich in een Engelse landschapstijl door het

park. Met de laagstaande zon en het begin van herfstkleuren een heel fraai gezicht.

Dirk Tersteeg beval zijn leerling en medewerker Chris Broerse aan bij de gemeente als chef voor de plantsoendienst. Deze kwam in 1927 in dienst. Hij heeft als ontwerper een enorme stempel op het Amstelveense groen gedrukt. Zijn ontwikkeling van strak en symmetrisch naar rondere en nadrukkelijk asymmetrische vormen is duidelijk te volgen. Ook gebruikte hij veel architectonische elementen (metsel- en beeldhouwwerk). Na de oorlog maakte hij gebruik van inheemse planten, waar hij al voor de oorlog in geïnteresseerd was geraakt.

Langs het spoorlijntje dat is aangelegd op de ringdijk van de droogmakerij Middelpolder ging de excursie vervolgens via de Pauluskerk naar de Kruiskerk, onderweg de water- en groenstructuur van de wijken bewonderend. Het spoordijkje is dicht beplant omdat mensen niet achter een dijk in de polder wilden wonen, maar wel in een plantsoenrijke omgeving. Broodnodige sloten voor de waterafvoer zijn omgetoverd tot lange vijvers met spannende elementen. Zichtassen worden afgesloten met een opvallende bomenpartij en een opvallend gebouw, zoals de door Duintjer, in aansluiting op het groen, ontworpen Kruiskerk, waar we koffie kregen van de koster. Het kerkgebouw met zijn hoekig 'gevouwen' muren en duizend kleine raampjes is onconventioneel en in mijn ogen mooi. Er waren net cd-opnamen van een koor gaande, wat bijdroeg aan de bijzondere sfeer.

Rond de Kruiskerk heeft Broerse een buitenplaatsachtig park laten aanleggen met achter de kerk een brink: gazon met stinzenplanten en verspreide eiken. Het straalt inderdaad de rust van een dorpsbrink uit. Daarachter lag vroeger in een geplant eiken-haagbeukenbos het openluchttheater waar 's zaterdagsavonds voorstellingen plaats hadden. Het geluid werd versterkt door de vijver die voor het toneel lag (en waarin kikkers soms zo luid kwaakten dat de spelers moeite hadden zich verstaanbaar te maken). Nu is het een vlindertuin met wilde planten.

We eindigden de excursie in het Bako-park (afkorting van Bankras-Kostverloren), aangelegd op een voormalige vuilnisbelt en daardoor fraai heuvelachtig. Wel zag je aan de basis hier en daar vochtige plekken, waar ongetwijfeld minder schoon water uit de bult welt.

Het was een excursie waarbij we leerden kijken met de ogen van een ontwerper als Broerse. We zagen naast allerlei slimme trucs om de ruimte visueel te vergroten of spannend te maken ook misplaatste bomen, zoals laanbomen waar Broerse juist een open weids gebied wilde hebben, veel te grote bomen in een rosarium-achtig plantsoen, een boom midden op een helling. We kregen de meest onverwachte bladvormen bij allerlei boomsoorten te zien. En we genoten van Hein Koningens enthousiasme voor zijn vak en leefden mee met zijn zorg over hoe in de toekomst met dit kostbare erfgoed om te gaan.

Een geslaagde excursie, Hein, hartelijk bedankt.

Finette van der Heide

VERSLAG BEZOEK EERSTE NATUURBOEKENDAG NATURALIS TE LEIDEN 14 SEPTEMBER 2003

Door te weinig publiciteit, de Open Monumentendagen en het prachtige nazomerweer was er helaas maar weinig publiek op deze dag. Het programma was er niet minder om en door de rust kon je nog meer genieten. Auteurs,

uitgevers, boekhandelaars, fotografen en illustratoren vertelden op deze dag over hun werk, lieten materiaal zien en gingen het gesprek aan met de bezoekers.

Op een uitgebreide natuurboekenmarkt van 12 kramen met antiquariaten en uitgevers, waaronder de KNNV-uitgeverij, de Jeugdbond voor Natuurstudie en Tirion, waren echter weinig koopjes. Helaas is er in Amsterdam nog steeds geen permanent verkooppunt van KNNV-boeken met korting, bedacht ik toen. Verder waren er ook kinderactiviteiten, zoals het maken van een natuurboek. Ik heb een aantal onderdelen bezocht en doe hiervan verslag.

Anita Walsmit Sachs (Nationaal Herbarium) demonstreerde het werk van de wetenschappelijke illustrator door een aquarel te maken van een tak met elfenbankjes, waardoor was te zien wat een noeste arbeid en precisie daarvoor nodig is. Plantenfotografe Ruth van Crevel (Nationaal Herbarium en auteur van Plantenparade) liet met dia's van diverse stadia zien hoe zij planten zo treffend weet af te beelden. Zij onthulde enkele geheimen uit de keuken van haar fotografie. Perfectionistisch als ze is, is ze vaak lang bezig met een foto-opstelling om het essentiële van de plant weer te geven. Vooral de kleurweergave van het merk filmpje of de lens kunnen erg verschillen als bijvoorbeeld het afwijkende groen van een korstmos treffend weergegeven moet worden. Tegen zonlicht met schaduwwerking gebruikt ze een witte paraplu voor egaal gedempt licht. Het oog ziet vaak geen verschil tussen warme (middag) of koele (avond) tinten, de camera wel. Voor meer zeggingskracht gaat ze "wieden", storende elementen als grasjes en takjes weghalen, of verrijkingen als kleurige bloemen of blaadjes toevoegen. Arthur Oosterbaan, auteur van veldgidsen over het Wadden- en Oosterscheldegebied, vertelde aan de hand van uitgestalde gidsen op een tafel, hoe je een goede veldgids kunt herkennen en gaf daarbij de volgende aanwijzingen.

Allereerst de uitvoering. Het formaat stoeptegel van een veldgids is te groot. Gelijmde en ongebonden boeken vallen bij intensief gebruik in het veld uit elkaar. Foto's geven vaak wisselende belichtingen. Beter zijn mooie tekeningen in kleur die tot de verbeelding spreken, maar die ook exact zijn, in een zelfde stijl en met dezelfde tekenaar, omdat ze anders tot verwarring leiden. Tekst en kaartjes naast de illustraties maken dat je niet hoeft te bladeren. "Als je niet weet wat een griffioen is, kijk dan naar het plaatje", wordt er op een zelfde pagina in Alice in Wonderland gezegd. Inhoudelijk moet een gids gericht op een duidelijke doelgroep redeneren, zoals beginners of gevorderden. Geef verwijzingen waar beginners mee verder kunnen in de tekst of daarbuiten (naslag, internet) en de plaats waar hij gebruikt moet worden, zoals Wadgids. De gevorderdengids biedt een compleet overzicht van een bepaald gebied met een strak opgezette tekst en een systematische indeling. Een veldgids hoort een blijde boodschap uit te stralen, een uitnodiging om veel te kijken en te zoeken en van tevoren te verlangen naar soorten die in al hun pracht te bewonderen zijn. De veldgids van de toekomst is misschien wel een interactief zakcomputertje, met geluiden en beelden.

Tenslotte demonstreerde Inge van Noortwijk (Naturalis en verantwoordelijk voor o.a. tekeningen en aquarellen in "*Libellen van Nederland, 2002*") in de bibliotheek het werk van de wetenschappelijke illustrator Tekeningen verluichten en verduidelijken de tekst net als foto's. Hoewel er met digitaal bewerkte foto's prachtige resultaten te behalen zijn, blijven er toch problemen met scherptediepte en detaillering. Uitstekende tekenaars zijn overigens door

hun kritische kijk vaak goede fotografen. Tekenen is een manier van observeren en bewust worden. Wetenschappers verbazen zich erover dat tijdens het tekenen ook voor hen onbekende details naar voren komen. In een tekening kan men relevante onderdelen accentueren of zaken juist weglaten. Een combinatie van details kan dan in één beeld worden gezien. Na deze inleiding konden we met een korte uitleg plaats nemen achter drie onvolprezen WILD tekenmicroscopen. Het te tekenen object, een wesp, wordt onder de microscoop gelegd en vergroot. Door middel van spiegels en lenzen en het doseren van licht wordt de zaak zo afgesteld dat je het potlood op het papier ernaast door de lens ziet samenvallen met de 6x vergrote wesp. De beelden worden door een tekenprisma over elkaar geprojecteerd. Met behulp van het rechteroog kan je dan na enige oefening de contouren gaan overtrekken en later fijntjes, met accenten van licht en donker, diepte en vorm aan de wesp geven. . Zij heeft daarbij onvermoede tekentalenten bij mij en twee andere bezoekers naar boven gehaald. Nooit gedacht nog eens enkele uren met mijn neus boven op een wesp te zitten (beter dan andersom). Dank aan de mensen van Naturalis voor een zeer informatieve dag en in het bijzonder aan Inge van Noortwijk voor de verrassende ervaring. Bij herhaling beslist een aanrader!

Evert Pellenkoff

OPEN EN GROENE MONUMENTENDAG SEPTEMBER 2003

Op de zonovergoten open monumentendagen had men dit jaar als bijzonder thema Landelijk Amsterdam, omdat 2003 het Jaar van de Boerderij is. Amsterdam is ook groot geworden door de agrarische handel met het omliggende platteland. Sporen van dit verleden in stad en platteland stonden op het programma. Waterland is vaak het decor van excursies van de KNNV en hier waren in Zunderdorp en Ransdorp de kerken en enkele boerderijen te bezoeken. In Ransdorp heb ik twee kaakbergen bezocht. Dit zijn traditionele hooibergen die aan alle vier zijden afgetimmerd en zwartgeteerd zijn. Een unieke dubbele kaakberg (uit de 18e eeuw volgens het boekje), die met zijn punttaken op een dromedaris leek, bleek volgens boer Kuiper in de jaren 60 deels te zijn afgebroken en herbouwd. Hij heeft ook een boerderij uit de 18e eeuw en sinds kort een nieuw ecologisch beheerd bedrijf. Hier worden (zeldzame) Friese melkschappen gemolken en er wordt kaas gemaakt. Helaas gaat het niet goed met veel boeren in Waterland, zoals ook al is gebleken op de traditionele ganzenexcursies in februari, waarbij we ook steeds een boerderij bezoeken, die met agrarisch natuurbeheer werkt. Maarten Hoeve is daarbij een van de excursieleiders. Zijn familie woont op de biologisch dynamische stolpboerderij "De Stadshoeve". Zij richten zich op educatie en hun bedrijf was uiteraard ook te bezichtigen. Als de boerenbedrijven verdwijnen is Waterland weg, de projectontwikkelaars willen al over de Ringweg gaan bouwen. Interessant Waterland van een andere kant belicht. Het Milieucentrum Amsterdam organiseerde dit jaar met een zeer gevarieerd programma in Oost/Watergraafsmeer de Groene Monumentendag. Er waren rondleidingen en (kinder)activiteiten in Oosterpark, Frankendael, de Oosterbegraafplaats, Sportpark Middenmeer, enkele volkstuinten en de wallenkant van de Weesperzijde langs de Amstel. Op volkstuin Klein Dantzig, gelegen tegen Frankendael, heeft Pieter Sagel een tuintje met vijf bijenkasten. Met een overzichtskaart, opgehangen aan zijn tuinhuisje, vertelde hij over de levenscyclus van werksters, darren en koninginnen. Een bij leeft ongeveer 45

dagen en een volk bestaat uit 50.000 bijen. Om een volk te verjongen bestelt hij over de post op Marken een koningin in een kooitje met een suikerdot, die hij in de korf plaatst. Als zij "naar het volk ruikt" wordt ze geaccepteerd en niet gestoken. Piet stopte een rookapparaat vol met smeulend distelpluis en tabak om de bijen rustig te houden als hij de kast opent. De bijen gebruiken hars (propolis) van plantenknoppen om de kast schoon en dicht te houden. Verder werd aan een honingcentrifuge met raten gedraaid.

Jan Dijk gaf een rondleiding in het bomengedeelte van het Huis Frankendael en vertelde over de historie en vernieuwingen van het park. Hoogtepunt is sinds 2 jaar het ooievaarsnest op de schoorsteen van de voormalige stadskwekerij. Binnenkort wordt het bosgedeelte voor renovatie een jaar afgesloten voor Jan Publiek.

Evert Pellenkoff

MINI OPFRIS CURSUS MOSSEN 28 EN 29 FEBRUARI 2004

De mossen horen samen met schimmels/paddenstoelen en varens tot de verzamelgroep van de sporenplanten. Deze worden ook wel gezien als "eenvoudige" of laag ontwikkelde planten. Dit onderscheid wordt vooral gemaakt op basis van de details van de voortplanting, die geheel anders is dan die van de bloemplanten en waarmee we over het algemeen beter vertrouwd zijn.

Toch komen de sporenplanten dankzij hun effectieve verspreidingstechniek vrijwel over heel de wereld voor, en dat kan van de hoger ontwikkelde bloemplanten niet gezegd worden. Dit komt doordat hun sporen zo licht en fijn als stof zijn en door de langeafstandswinden wereldwijd verspreid kunnen worden.

Omdat ze ook een korte levenscyclus hebben, die gericht is op snelle verspreiding (van kiemplantje tot rijpe, sporenvormende plant in $\hat{A}\hat{C}\hat{A}\hat{C}$ groeiseizoen), behoren sporenplanten vaak tot de eerste organismen die zich vestigen op "nieuw vrijgekomen" milieus zoals brandplekken in bossen, opgespoten terreinen en dergelijke. De ontwikkelingen in het leefmilieu ter plekke bepalen of het plantje in kwestie zich al dan niet verder kan handhaven of uitbreiden als permanente bewoner.

Dit maakt dat sporenplanten zoals mossen heel interessant zijn, omdat ze ons in $\hat{A}\hat{C}\hat{A}\hat{C}$ oogopslag iets over het plaatselijke milieu kunnen zeggen.

Mossen zijn heel uiteenlopend van vorm en lijken soms wel op verkleinde uitgaven van "hogere" planten, omdat ze vaak stengels en bladeren hebben. In allerlei anatomische details verschillen ze echter heel veel van hogere planten. Afgezien van de evolutionair gezien grote verschillen in de voortplanting, beschikken de mossen ook niet over transportsystemen in hun stengels en bladeren zoals varens en hogere planten. Daarom kunnen ze ook niet groot worden: ze nemen water en voedingsstoffen direct via het bladoppervlak op en kunnen deze niet verdelen over het systeem, zoals een boom dat doet met zijn transportvaatsysteem, dat zijn soms meters ver uiteenlopende wortels, stam en bladeren bedient.

De meest uitgebreide mosvegetaties komen we tegen in een klimaat met relatief hoge (al dan niet lokale) luchtvochtigheid, zoals tropische regenwouden en toendra's. Ook vinden we ze in de vochtige microklimaten van de gematigde zones. Dat kan op heel kleine schaal zijn, zoals tussen de stoeptegels van het tuinpad, of tussen het gras van een beschaduwde deel van

het grasveld.

Er zijn natuurlijk ook uitzonderingen te vinden die, voorzien van speciale bescherming tegen uitdroging, uitstekend gedijen in een behoorlijk extreem klimaat. Kijk maar eens naar de mossen (en korstmossen) op een droge zuidhelling van onze duinen!

Lex Dop

INGEZONDEN MEDEDELINGEN:

1. BESTE MENSEN,

Op mijn site staat in Buitenbeeld 12 een nieuwe serie potvisfoto's die ik afgelopen zomer in Noorwegen maakte. Tevens een oudere serie van de strandingen in 1994 en 1995 en uiteraard nieuwe zeearendenfoto's.

www.martijndejonge.nl

Veel kijk- en leesplezier gewenst!

Met vriendelijke groet,
Martijn de Jonge

2. BESTE MENSEN,

Voor degene die de nieuwsbrief VAN Floron maart 2003 niet als papier al in de bus hebben gehad of de foto van de voorpagina ook in kleur willen beleven:

www.frontlinie.nl/floron/

Met vriendelijke groet
Norbert Daemen

OPROEP HERDRUK RUPSENBOEK

De heer Leo Uyterlinde, hoofd Natuurboeken bij Tirion, wilde er wel sterk over een herdruk denken als hij veel verzoeken tot herdruk zou krijgen.

Het emailadres van de heer Uyterlinde is: luyterlinde@tirionuitgevers.nl

Als voorbeeld van verzoek kan het volgende dienen:

Geachte heer Uyterlinde,

Hierbij verzoek ik om een herdruk van het boek van Carter en Hargreaves (Thieme's gids van) RUPSEN (van dag- en nachtvlinders). Eerste druk was in 1987 en tweede en laatste druk in 1992.

Juist dit boek geeft alle essentiële informatie en beelden in een uitgebreid en handig formaat.

Ik hoop op een herdruk van dit prachtige boek waar vele Vlinderliefhebbers met mij al jarenlang op zitten te wachten.

Met vriendelijke dank en groeten van â€

Paul van den Boogaard

MOSSENWERKGROEP

De winter en het vroege voorjaar zijn de meest geschikte perioden om met mossen te beginnen, omdat ze juist dan hun groeiperiode hebben; als het gras nog kort is en de bomen nog weinig schaduw geven. Ieder die zich bezighoudt met plantengemeenschappen ontdekt dat kennis van mossen, in elk geval de meer algemene soorten, daarbij veel informatie over de groeiplaats oplevert.

Mossen, pincetten, literatuur en voor zover mogelijk prepareerglaasjes graag zelf meenemen. Microscopen zijn aanwezig. Het beschikken over betrouwbaar vergelijkingsmateriaal is vooral voor beginners een handig hulpmiddel bij zelfstudie. En, in tegenstelling tot wat men wel eens denkt, mossen zijn niet z³ moeilijk en de algemene soorten zijn toch vrij snel in het veld te herkennen.

Hulp bij het determineren en controle van vondsten kun je als vanouds vinden bij de mossenwerkgroep van de KNNV afdeling Amsterdam. Nieuwe leden zijn welkom! Graag even bellen met Ad Bouman, voor eventuele verdere informatie.

De werkavonden worden gehouden op woensdagavonden in het biologielokaal van het Cartesius Lyceum, Frederik Hendrikplantsoen 7a. Aanvang 19.30 uur.

De data van de geplande werkavonden zijn:

Â· 10 december 2003

Â· 21 januari 2004

Â· 18 februari 2004

Â· 17 maart 2004

Â· 14 april 2004

Â· 12 mei 2004

Â· 9 juni 2004

Ad Bouman, tel. 0294-418135

HYDROBIOLOGISCHE WERKGROEP

Vanaf het begin hebben we ons breed geori³nteerd: Biologische aspecten van water (Macro- en microflora en -fauna,), fysische omstandigheden (bijv. temperatuur, zichtdiepte) en chemische facetten hadden onze aandacht, op diverse locaties.

Een half jaar geleden besloten we ons te beperken en een keuze te maken. Dat werd in eerste instantie: Beperking van plek (de wateren van Klarenbeek) en van de biologische factoren namen we als eerste algen en in het bijzonder bentische algen. We konden daarvoor op de steun van Jan Simons rekenen en gebruikten o.a. zijn boek daarover. Na de afronding hiervan, werd afgesproken dat we Klarenbeek een wat langere tijd zullen monitoren en nu op zo veel mogelijk items.

Het bevat ons goed een tijdje zo veel mogelijk alleen in Klarenbeek te monstern. Onze werkavonden houden we in Zon Alom, dus dat komt goed uit. Bovendien zijn de wateren van Klarenbeek interessant, want ze zijn verschillend.

(Over de fortgracht in Abcoude werd ons gemeld, dat er gebaggerd is en dat het water er een stuk helderder is geworden. Daar gaan we bij gelegenheid ook weer eens monsters nemen.)

Inlichtingen bij Joop Nijman 020-6901940 of Ton van Haaren 075-6146645
Voor de hydrobiologische werkgroep,
Ria Hoogendijk

WAARNEMINGEN

Waarnemingen in de Regio Amsterdam die door hun bijzonderheid interessant zijn voor lezers van *Blaadje*, kunt u, vergezeld van een goede plaats- en tijdbepaling en een eventuele toelichting opsturen aan: De redactie, Abcouderstraatweg 77, 1105 AA Amsterdam Z.O.) of per e-mail zenden aan: fonsbongers@hotmail.com

Elvira van Loon: ligusterpijlstaart of windepilstaart (*Sphinx ligutris* of *convulvulis*)

Er was door het 's nachts openstaande raam een pijlstaart naar binnen gevlogen. Met veel moeite heb ik in mijn eigen boeken een afbeelding gevonden, maar ik heb hem niet voldoende bekeken om het onderscheid te kunnen maken. Het was een imposant beest toen ik z'n vleugels had uitgespreid. Op het WG-terrein is nauwelijks liguster of winde te vinden, waarschijnlijk was het een dwaalgast uit the Vondelpark. Het dier is door de deur weer de vrije natuur ingelaten.